

ЦИФРОВІ МУЗЕЇ ТА ОБМЕЖЕННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ АВТОРІВ: ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА ЄС

Валентина Троцька,

*завідувач сектору суміжних прав відділу авторського
права і суміжних прав НДІ інтелектуальної власності
НАПрН України*

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-7579-1877>

У статті розглядаються питання правового регулювання вільного використання творів для цілей музеїв. Приділено увагу особливостям діяльності цифрових музеїв. Визначено різницю між поняттями «музей» і «цифровий музей». Проаналізовано законодавство ЄС щодо винятків і обмежень авторського права для музеїв. Охарактеризовані основні умови вільного використання творів. Наведена судова практика ЄС. Висловлені пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства у сфері авторського права та суміжних прав.

Ключові слова: музеї, цифрові музеї, Інтернет, вільне використання творів, обмеження майнових прав авторів, відтворення (оцифрування) творів

Поява нових форм доступу громадян до надбань світової та національної культурної спадщини через мережу Інтернет, зокрема й через соціальні мережі, надала можливість значного розширення аудиторії музеїв завдяки переведенню творів, які містяться в їхніх колекціях, з аналогової форми в цифрову. Водночас перед закладами постала низка правових проблем, пов'язаних з дотриманням авторського права. Так, відповідно до законодавства відтворення (оцифрування) творів літератури, науки чи мистецтва з музейної колекції потребує дотримання виключних майнових прав авторів, зокрема: ніхто не може використовувати твір без дозволу його автора чи іншої особи, що володіє авторським правом (далі — автор). Для отримання зазначеного дозволу потрібно укласти договір з автором і виплатити авторську винагороду. Проте існують винятки, визначені законом. Вони передбачені законодавстві багатьох держав світу, зокрема країн ЄС, згідно з

якими допускається без дозволу та безкоштовно використовувати твори в інтересах таких культурно-освітніх закладів як музеї. На відміну від європейського законодавства України у сфері авторського права та суміжних прав винятки для музеїв відсутні. Тому, по-перше, зважаючи на євроінтеграційні процеси, що відбуваються в нашій країні, по-друге, беручи до уваги європейський досвід, видається за доцільне розглянути в цій статті питання правового регулювання відносин, які виникають при здійсненні діяльності цифрових музеїв через призму зазначених винятків.

Дослідженню питань дотримання авторського права в діяльності музеїв присвячені роботи таких науковців, як Б. Гугенгольц, Г. Весткемп, Т. Венг, Ж.-С. Гонг, Ж.-Ф. Канат, Р. Риз, Т. Клімова, К. Д. Кір, Н. Корн, Е. Нагорний, Л. Гібо, М. Правдіна, А. Сухарева, В. Савіна, Я. Бенхаму та ін. Переважно в роботах аналізуються загальні питання авторського права, пов'язані з

діяльністю музеїв, без акцентування уваги на випадках вільного використання творів для цілей музеїв в умовах розвитку цифрових технологій.

Метою цієї роботи є здійснення дослідження у двох напрямках. По-перше, розглянути правові аспекти вільного використання творів цифровими музеями на основі опрацювання законодавства ЄС. По-друге, проаналізувати та визначити доцільність введення відповідних норм до національного законодавства.

Відповідно до визначення, наведеного Міжнародною радою музеїв, термін «музей» визначається як «некомерційна, така, як постійно діє, установа, відкрита для публіки з метою забезпечення потреб суспільства та його розвитку, що здійснює набуття, збереження, пошук, дослідження, демонстрацію об'єктів матеріальної та нематеріальної спадщини людства задля їх вивчення, навчання та розваг» [1]. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про музеї та музейну справу» музей — науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання і популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науковою і освітньою метою, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини.

З наведених визначень випливає, що основними ознаками, притаманними музеям, є такі:

- музей — це заклад, який діє в інтересах суспільства, відкритий для широкого кола публіки;
- він здійснює збір, збереження та демонстрацію музейної колекції;
- надає доступ до цієї колекції з пізнавальною, науковою та освітньою метою.

Останніми роками все більшої популярності у світі набувають цифрові музеї. Чим же відрізняється звичайний музей від цифрового?

Цифровий, чи як його ще називають «віртуальний музей»¹, визначається як «логічно пов'язана колекція цифрових об'єктів, зв'язок та надання доступу до яких здійснюється за допомогою різних засобів». Основними ознаками цифрового музею, на думку дослідника питань музейної справи Т. Венга, є архівування, експонування та виховання, подібно до «фізичного» музею [2]. Деякі вчені вважають, що цифрові музеї є представництвами музеїв фізичних [3; 4]. Як бачимо, науковці не вбачають різниці між звичайними та цифровими музеями. Справді, діяльність як перших, так і других має однакову мету: збір, збереження культурної спадщини та надання доступу до неї публіці. Проте різниця є. На нашу думку, вона полягає в формі збору, збереження, використання музейної колекції, а також у способах доступу до неї. Якщо звичайні музеї надають доступ до предметів музейної колекції, в матеріальній формі, то цифрові музеї — здійснюють відтворення (оцифрування) таких предметів, надають доступ до них з місця та в час, обрані публікою за допомогою мережі Інтернет (далі — надання доступу)².

Цифрові музеї поділяються на види [5]. Так, вирізняють: музей-брошури, що надають довідникову інформацію, а також розміщують каталог виставок; музеї контенту, що мають інтерактивні онлайн-функції, мультимедіа та колекції, доступні для пошуку та надають доступ до баз даних музейної колекції; а також віртуальні музеї, чи музеї без стін³, коли будь-яка особа за допомогою мережі Інтернет може переглянути

¹ Поширені й інші терміни, такі як «онлайн-музей», «веб-музей», «кібермузей», «Е-музей» тощо.

² Потрібно додати, що наведена різниця стає все менш помітною, бо з кожним роком усе більше музеїв переводять твори з аналогової форми в цифрову задля збереження чи використання музейної колекції.

³ Одним з перших цифрових музеїв вважається музей «Apple Computer», випущений на CD-ROM у 1992 році, що безкоштовно поширювався у світі до 1000 шкіл, університетів і музеїв. Відвідувачі переходили з кімнати в кімнату й обирали будь-яку виставку в кімнаті для більш детального вивчення. Експонати музею були освітніми, охоплювали такі теми, як медицина, рослини, навколишнє середовище та космос.

експонати без фізичного відвідування закладу. Діяльність останніх більше, ніж інші види музеїв пов'язана з переведенням колекцій в цифрову форму, що передбачає відтворення (оцифрування) творів, а також надання доступу до них публіці за допомогою мережі Інтернет.

Насамперед, потрібно зазначити, що правова охорона авторського права поширюється на будь-яку форму вираження твору та не залежить від речового права на примірник такого твору, попри те, що право власності на відповідну річ належить музею. Відповідно до ст. 419 ЦК України, ст. 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права» авторське право та право власності на матеріальний об'єкт (річ), у якому втілено твір, не залежать одне від одного. Перехід права власності на матеріальний об'єкт (річ), у якому втілено твір, не означає передання (відчуження) авторського права й навпаки. Отож твори як речі є віддільними від авторського права на них. Музею відповідно до законодавства про музейну справу й(або) договірних відносин може належати експонат у вигляді матеріального об'єкта (речі), проте музей не може мати майнових авторських прав на такий експонат, якщо інше не передбачено законом або договором.

По друге, варто нагадати, що вільним є використання творів, строк чинності авторського права на який закінчився, тобто коли твір перейшов у суспільне надбання. Такі твори є найбільш поширеними в музеях, які виставляють колекції минулих епох. Загалом строк чинності майнових прав автора поза законодавством ЄС становить все життя автора та 70 років після його смерті. Точаться дискусії, що тривалий строк дії авторського права обмежує права суспільства на вільний доступ до культурного надбання, а тому має бути зменшений. Наприклад, дослідники пропонують для фотографіч-

них творів, зокрема й тих, які зберігаються в музейних колекціях, встановити коротший строк — від 5 до 25 років [6]. Однак сьогодні пропозиції не знаходять підтримки серед творчих осіб та їхніх представників. У колекціях (особливо музеїв сучасного мистецтва) левову частку становлять твори, строк чинності майнових прав автора на які ще не закінчився. За наявності таких творів музеї можуть здійснювати правомірне відтворення (оцифрування) творів, укладаючи з авторами договори. Проте трапляються випадки, коли твори отримані без укладення договорів з їхніх авторами, особливо ті, що ввійшли в колекції минулих років чи коли знайти автора для укладення договору практично неможливо. У спеціальних випадках, визначених законом, використання таких творів може бути бездоговірним і безоплатним. Такі випадки для авторів називають обмеженням їхніх майнових прав, а для користувачів, зокрема, музеїв — «вільним використанням творів».

У ЄС зазначені випадки узагальнені в Директиві 2001/29/ЄС про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві (далі — Директива 2001/29/ЄС) [7]. Відповідно до п. «с» ст. 5 (2) цієї Директиви держави-члени можуть передбачити винятки чи обмеження права відтворення, здійсненого загальнодоступними музеями, що не передбачають пряму чи опосередковану економічну або комерційну вигоду. Додатково зазначено, що дозволяється вільне використання шляхом повідомлення до загального відома публіки або надання доступу представникам публіки для цілей дослідження чи приватного навчання за допомогою спеціальних терміналів у приміщеннях музеїв до творів та інших об'єктів з їхніх колекцій, на які не поширюються умови продажу або ліцензування (п. «п» ст. 5 (3) Директиви 2001/29/ЄС).

З наведених норм випливає, що дозволяється вільно використовувати твори за дотримання таких умов:

- дії музеїв щодо відтворення (оцифрування) та надання доступу до творів не передбачають пряму чи опосередковану економічну або комерційну вигоду;
- доступ до твору здійснюється з дослідницькою метою чи для приватного навчання;
- доступ до твору надається за допомогою спеціальних терміналів у приміщенні музею.

Як засвідчує практика застосування норм, наведені умови викликають низку запитань.

Щодо першої умови. Норма «пряма або опосередкована економічна чи комерційна вигода» є досить широкою. Тож постає питання, чи належить державний, приватний музей до такої категорії. У п. 42 преамбули до Директиви 2001/29/ЄС наведено роз'яснення поняття «неприбутковості». Зокрема, зазначено, що «некомерційний характер відповідної діяльності повинен визначатися цією діяльністю як такою. У цьому відношенні організаційна структура та засоби фінансування відповідної установи не є вирішальним фактором». Тобто музеї можуть засновуватися та діяти на будь-яких організаційно-правових формах, передбачених законом. Фінансування музеїв залежно від форм власності може здійснюватися за рахунок коштів відповідно державного бюджету, місцевих бюджетів, благодійних внесків фізичних і юридичних осіб, інших джерел, не заборонених законом. Додатковими джерелами фінансування можуть бути кошти, що надходять від господарської діяльності, надання платних послуг, зокрема й за відвідування музеїв і виставок, продажу копій картин з їхніх колекцій та інших джерел. Проте, незалежно від організаційно-правової форми, саме дії з відтворення (оцифрування) та надання доступу до творів у межах

вільного використання твору мають здійснюватися без комерційної мети.

Наприклад, Національна портретна галерея в Лондоні (the National Portrait Gallery) надає дозвіл на відтворення та надання доступу до колекції як на платній, так і на безкоштовній основі. Для цього потрібно заповнити заявку, в якій визначити вид ліцензії. Для некомерційних онлайн-програм, таких як наукові та неприбуткові веб-сайти надається право на відтворення, надання доступу до твору із застосуванням ліцензії Creative Commons, безкоштовно. Для приватних некомерційних досліджень, таких як навчання в класі, при написанні дисертаційної роботи або в наукових і некомерційних виданнях, якщо загальний друкований/електронний тираж не перевищує 2000 примірників для книг або 4000 примірників для журналів (крім випадків, коли твір використовується на його обкладинці) надається право на відтворення, надання доступу до твору із застосуванням академічної ліцензії, що також є безкоштовною. Для будь-якого комерційного використання надається право на відтворення, надання доступу до твору із застосуванням професійної ліцензії за плату [8] (Рис. 1).

Існують випадки, коли зображення картин відтворено на цифрових носіях, які пропонуються до продажу через веб-сайт музею. У таких випадках відтворення, надання доступу до творів, навіть з навчальною метою, не є вільним, оскільки зазначені дії мають комерційну мету (Рис. 2).

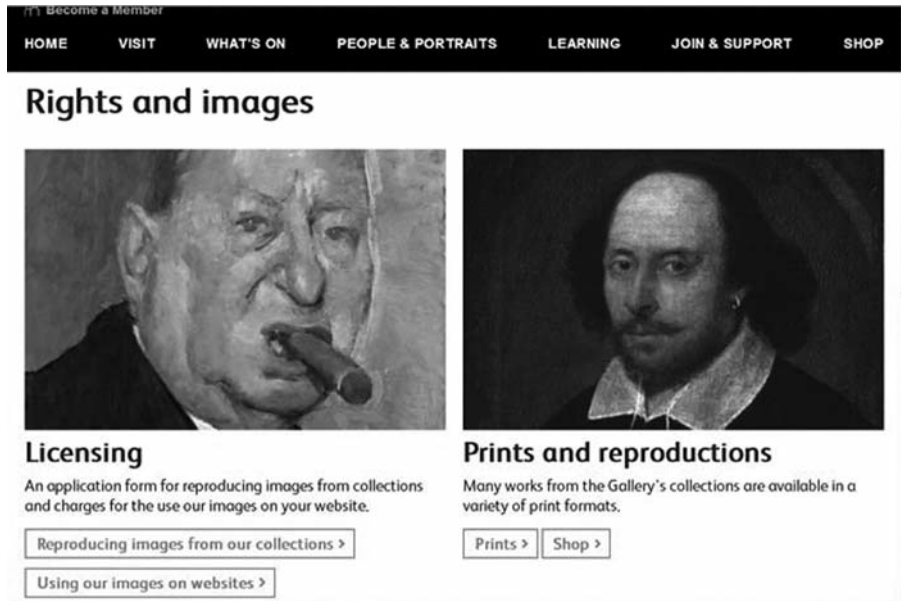

Рис. 1. Сторінка з веб-сайту Національної портретної галереї в Лондоні, на якій наведені посилання на види ліцензій для комерційного чи некомерційного використання творів з музейної колекції

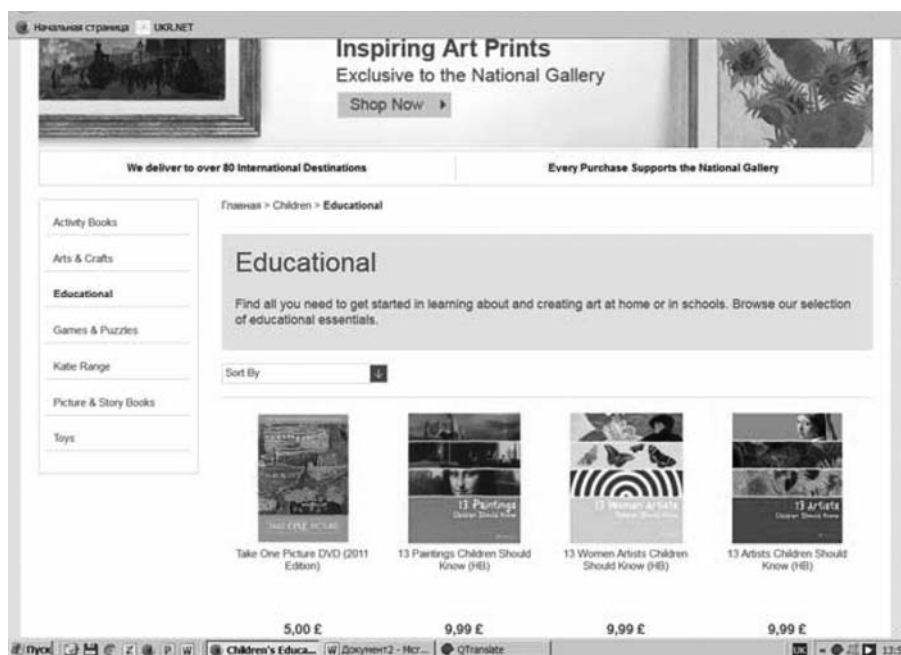

Рис. 2 Сторінка з веб-сайту Національної галереї Лондона, на якій розміщена інформація про продаж цифрових носіїв, у яких зафіксовані зображення картин з музейної колекції [9]

Щодо другої умови, згідно з якою доступ до творів дозволяється з дослідницькою метою чи для приватного навчання. Оскільки дослідження поділяються на наукові, історичні, патентні та маркетингові, відразу постають практичні запитання: чи всі види досліджень підпадають під наведені винятки та яким документом вони можуть бути підтверджені для музеїв?

Дослідження, досліди (у широкому значенні) — пошук нових знань або систематичне розслідування з метою встановлення фактів; (у вузькому значенні) науковий метод (процес) вивчення чогонебудь [10]. Якщо керуватися тим, що розширення сфери обмеження майнових прав може спричинити порушення прав та інтересів авторів, доцільно розглядати наведене поняття вузькому значенні, а саме як наукове дослідження. Наприклад, у ст. 52а (2) Закону Німеччини «Про авторське право суміжні права» передбачено, що допускається публічний доступ «до опублікованих малих за обсягом частин твору, творів обмеженої кількості, а також до певних статей з газет або журналів виключно для вузького кола осіб у їхніх власних наукових дослідженнях, якщо це необхідно для досягнення поставленої мети та не слугує для отримання прибутку».

Наукове дослідження розглядається як процес вивчення об'єкта чи явища з метою виявлення закономірностей його виникнення та розвитку, а також можливостей його зміни й використання в інтересах добробуту суспільства [11]. Об'єктом пізнання називають те, на що спрямована пізнавальна діяльність дослідника. Тобто наукове дослідження може бути здійснене дослідником-фізичною особою з метою отримання наукових результатів⁴. На практиці науково-дослідні, навчальні заклади,

наукові підрозділи можуть надавати письмові запити музеям на отримання своїми представниками (фізичними особами, які працюють, навчаються в таких закладах, підрозділах) доступу до творів, розміщених у колекціях музеїв для цілей наукового дослідження.

Вільний доступ до творів може бути також наданий музеями відвідувачам з метою приватного навчання. «Навчання — це планомірна, організована, спільна і двостороння діяльність учителів і учнів, спрямована на свідоме, міцне і глибоке опанування останніми системи знань, навичок і вмінь, процес, під час якого набувається загальна освіта, формується і розвивається особистість учня, його світогляд, засвоюється досвід людства і професійної діяльності» [12]. У наведених нормах Директиви 2001/29/ЄС мова йде не про «діяльність учителів і учнів», а про «приватне навчання», під яким можливо розуміти самостійне опанування знань особою. У цьому разі, така особа може самостійно нести відповідальність за добросовісність її намірів при використанні твору з музейної колекції.

Зважаючи на наведені уточнення, умови вільного використання творів з музейної колекції для дослідження чи приватного навчання потребують уніфікації. Тож науковці пропонують музеям, Міжнародній раді музеїв, «розробити власну політику регулювання, наприклад, умов надання музейних колекцій для наукової та дослідницької діяльності відповідно до обраної стратегії, що включає вимогу використання в некомерційних цілях і передбачатиме розвиток інтелектуального аналізу масивів текстів і даних» [13].

Щодо третьої умови. Вільний доступ до творів може бути наданий особі на території приміщення музею за допомогою спеціального терміналу (облад-

⁴ Науковий результат — нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо (ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»).

нання). Такі вимоги спрямовані на унеможливлення відтворення та розповсюдження твору з іншими цілями, ніж зазначено⁵. Музеї можуть застосовувати технічні засоби захисту (наприклад, заборона відтворення (скачування) твору, обмеження кількості й(або) часу доступу до твору тощо).

На практиці виникають питання, чи має право музей або інший подібний заклад здійснювали відтворення (оцифрування) всіх творів зі своєї колекції з метою надання до них доступу відвідувачам через мережу Інтернет? Відповідь на порушене питання надано Судом ЄС шляхом роз'яснення п. «п» ст. 5 (3) Директиви 2001/29/ЄС в справі «Technische Universität Darmstadt» проти «Eugen Ulmer KG» [14]. Бібліотека Університету Дармштадта здійснювала відтворення творів з її фонду з метою надання їх у користування відвідувачам. Суд постановив, щоп. «п» ст. 5 (3) Директиви 2001/29/ЄС не перешкоджає державам-членам надавати публічно доступним закладам, право на оцифрування творів, якщо таке відтворення необхідне для того, щоби зробити ці твори доступними для відвідувачів за допомогою спеціальних терміналів у приміщеннях цих закладів. Проте «такі акти відтворення, на відміну від деяких операцій, пов'язаних з оцифруванням твору, також не можуть бути дозволені за допоміжним правом, що впливає з поєднаних положень статей 5 (2) (с) та 5 (3) (п) Директиви 2001/29, оскільки вони не є необхідними для того, щоби зробити твір доступним для користувачів цього твору через спеціальні термінали відповідно до умов, встановлених цими положеннями». Тобто суд виключив можливість закладів, до яких належать також

музеї, посилаючись на п. «с» ст. 5 (2) Директиви 2001/29/ЄС для відтворення (оцифрування) закладами цілих колекцій, а не окремих творів. На практиці такі вимоги можуть призводити до затримок у випадку вільного використання твору, тому що музей має відтворити (оцифрувати) твір після запиту (замовлення) особи, що вимагатиме відповідних витрат людських, часових і фінансових ресурсів.

Водночас, у законодавстві країн ЄС опускається вільне відтворення (оцифрування) творів для цілей збереження⁶, заміни пошкодженого та непридатного примірника⁷, передачі твору іншому музею (коли необхідно відновити втрачену, знищену чи непридатну для використання копію подібним музеєм, якщо останній не може отримати таку копію іншим правомірним способом). Однак наведені випадки стосуються відтворення в межах певного закладу, а тому не поширюються на їх розміщення в мережі Інтернет. Наприклад, у ст. 23 Закону Литви «Про авторське право і суміжні права» чітко зазначено, що «дозволяється відтворювати для некомерційних цілей твори музеями, за винятком творів, що передаються широкому загалу через комп'ютерні мережі (в Інтернеті)».

У законодавстві низки країн передбачена можливість доступу до творів без отримання згоди автора, проте з виплатою йому винагороди. Таким чином встановлюються компенсаційні виплати за збитки, що їх може понести автор від бездозвільного використання творів. Так, відповідно до § 52 b Закону Німеччини «Про авторське право і суміжні права» твори можуть бути одноразово доступними в кількості, що не перевищує їхню кількість в музейній колекції.

⁵ Наприклад, відповідно до § 20 (4) Закону Естонії «Про авторське право» музеї мають право без дозволу автора та без виплати йому винагороди на замовлення фізичної особи: 1) надавати доступ до творів зі своїх колекцій на місці за допомогою спеціального обладнання; 2) надавати твори зі своїх колекцій індивідуально на місці використання».

⁶ Наприклад, у § 20 (1) Закону Естонії «Про авторське право» чітко зазначено, що дозволяється відтворити (оцифрувати) твір саме для цілей збереження.

⁷ Такі випадки визначені в законах про авторське право Греції (Art. 22, 23), Ірландії (Art. 53–58 and Secs. 59 ff.), Норвегії (Art. 16), Угорщини (Art. 35 (4)), Литви (ст. 23) та ін.

При цьому використання може бути здійснено без дозволу автора, проте з виплатою авторської винагороди. Вимога щодо виплати винагороди може бути пред'явлен амузею організацією колективного управління.

Окрім того, згідно з п. «j» ст. 5 (3) Директиви 2001/29/ЄС дозволяється вільне використання з метою реклами публічної виставки чи продажу творів мистецтва в межах, необхідних для просування заходу, крім будь-якого іншого комерційного використання. Такі норми передбачені в законах багатьох країн ЄС і стосуються відтворення у каталогах творів, виставлених на доступних публіці виставках, аукціонах, ярмарках або в колекціях для висвітлення зазначених заходів, без використання цих каталогів з комерційною метою⁸. Короткий словник музейних термінів поняття «каталог музейний» визначає як «систематичний анований перелік музейних предметів, що знаходяться у фондах або в експозиції музею, класифікованих за якоюсь ознакою. Опубліковані каталоги є однією з «форм публікацій музейних збірок» [15]. У музейній діяльності поширені каталоги у формі окремих видань, наприклад: каталоги-визначники, каталоги музейних колекцій, каталоги експозицій (виставок) тощо, а також робочі каталоги у формі науково-довідкових картотек (систематичних, тематичних, предметних, географічних, іменних, хронологічних та ін.). Використовують також каталоги, що містять зображення відтворених творів з музейної колекції, розміщені в мережі Інтернет (наприклад, на веб-сайті музею). Вільним вважатиметься їх відтворення лише для висвітлення заходів музею, без використання каталогів з комерційною метою. Наприклад, згідно з § 58 Закону Німеччини «Про авторське право і суміжні права» допускається відтворення та

розповсюдження творів у каталогах (переліках), що видаються музеями, коли таке відтворення та поширення за своїм змістом або актуальністю пов'язані з виставкою чи видані для документування змісту колекції фондів і не спрямоване на отримання прибутку. Наведене положення було роз'яснено Федеральним Верховним Судом Німеччини як таке, що дозволяє відтворення творів у музейних каталогах, навіть якщо твори зберігаються на складі через відсутність простору для демонстрації у виставкових залах музею. Проте і в цьому випадку залишається вимога щодо використання каталогу без комерційної мети [16]. Тобто умова «некомерційності» є ключовою, незалежно від форми каталогу, в якому містяться твори (аналогової чи цифрової).

У законах країн ЄС також передбачені норми щодо вільного відтворення музеями творів для осіб з обмеженими фізичними можливостями. Зокрема, відповідно до ст. 31-А Закону Сполученого Королівства «Про авторське право, дизайн і патенти» дозволяється вільне відтворення твору музеєм для потреб осіб з вадами зору, за умов, що: музей отримав твір на законних підставах; відтворення твору здійснюється без комерційної мети; твір призначений лише для особистого використання особою з обмеженими фізичними можливостями.

Окрім того, в діяльності музеїв часто виникають питання отримання дозволу на відтворення твору, автор якого не відомий. Дозволене використання таких творів регулюється Директивою 2012/28/ЄС про окремі випадки дозволеного використання сирітських творів [17], згідно з якою дозволяється відтворення таких творів за умови проведення належного пошуку їхніх авторів і надання твору статусу «сирітського». Багато країн ЄС імплементували норм Дирек-

⁸ Такі випадки визначені в більшості законів про авторське право країн ЄС, зокрема, Бельгії, Боснії-Герцеговини, Данії, Естонії, Литви, Фінляндії, Франції, Німеччини, Македонія, Мальти, Нідерланди, Норвегії, Польщі, Португалії, Сербії, Словенії, Словаччини, Швейцарії, Сполученого Королівства.

тиви 2001/29/ЄС в своєму законодавстві (Сполучене Королівство, Німеччина, Литва, Естонія, Фінляндія тощо).

Якщо порівнювати законодавство України із законодавством ЄС, то щодо правового регулювання відносин, пов'язаних з вільним використанням творів музеями, отримуємо абсолютну прогалину. У Законі України «Про авторське право і суміжні права» термін «музей» жодного разу не вжито. Опосередковано на діяльність музеїв можуть поширюватися положення п. 5 ч. 1 ст. 21 цього Закону, згідно з якими дозволяється вільне відтворення у каталогах творів, виставлених на доступних публіці виставках, аукціонах, ярмарках або в колекціях для висвітлення зазначених заходів, без використання цих каталогів у комерційних цілях. Решта норм, передбачених у Директиві 2001/29/ЄС та законодавстві європейських країн, відсутні. Не говорячи вже про врегулювання питань авторського права в діяльності цифрових музеїв, кількість яких в Україні з кожним роком зростає. За відсутності норм щодо вільного використання творів, правомірна діяльність музеїв значно ускладнюється.

Висновки

1. Розвиток цифрових технологій та інформатизація суспільства вимагають пристосування культурно-освітніх закладів, зокрема музеїв, до нових реалій збереження та поширення колекцій з їхніх фондів. З одного боку, переведення творів у цифровий формат музеями є необхідним кроком для поширення інформаційних знань і проведення наукових досліджень, збереження культурного надбання. З другого боку, підтримка творчої діяльності авторів є визначальною умовою, зокрема й для наповнення фондів музеїв. Отож діяльність музеїв у контексті дотримання авторського права має дуалістичну природу, що потребує врегулювання шляхом забезпечення балансу інтересів сторін: по-перше, задоволення суспільних інтересів, по-друге, не допу-

щення порушення приватних прав авторів на твори.

2. Цифровий музей відрізняється від музею звичайного розширеними послугами, котрі він надає, що пов'язані з відтворенням у цифровій формі та наданням доступу відвідувачам до творів з музейної колекції через мережу Інтернет.

3. У законодавстві країн ЄС положення стосовно обмежень майнових прав авторів можливо умовно поділити на вільне відтворення (оцифрування) творів для внутрішньо-музейних цілей (наприклад, для зереження твору, заміни пошкодженого твору); зовнішньо-музейних цілей (наприклад, відтворення (оцифрування) та надання доступу до творів відвідувачам приміщенні музеїв з метою наукового дослідження чи приватного навчання).

4. У Законі України «Про авторське право і суміжні права» положення щодо вільного відтворення творів для цілей музеїв відсутні. Видається за необхідне внести зміни до ст. 22 названого Закону, передбачивши, що дозволяється без згоди автора та без виплати йому винагороди відтворення, зокрема й репрографічне відтворення, примірника твору музеями, без прямої або опосередкованої економічної чи комерційної мети із зазначенням умов, визначених в Директиві 2001/29/ЄС про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві. Крім того, при доопрацюванні норм Закону України «Про авторське право і суміжні права» доцільно врахувати норми Директиви 2001/29/ЄС щодо надання доступу фізичною особою з метою наукового дослідження чи приватного навчання за допомогою спеціальних терміналів (обладнання) у приміщеннях музеїв до творів з їхніх колекцій. Вважаємо, що правове регулювання відносин, поширених сьогодні на практиці, сприятиме розвитку музейної справи в Україні в цифрову епоху. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Yüregir Oya Hacire. *The Awareness of E-museums in Turkey and Thoughts on the Effects of E-Museums on Education*.
URL: https://www.researchgate.net/publication/320346748_The_Awareness_of_E-museums_in_Turkey_and_Thoughts_on_the_Effects_of_E-Museums_on_Education.
2. Weng T. *The 19th century official paris salon exhibition digital museum. Wseas transactions on information science and applications*, 12(6):1903–1912, 2009.
URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.548.1484-&rep=rep1&type=pdf>.
3. *The Digital Online Museum. A new approach to experience virtual heritage* Tilman Deuschel, Timm Heussand Bernhard Humm.
URL: https://www.researchgate.net/publication/280113083_The_Digital_Online_Museum_A_new_Approach_to_Experience_Virtual_Heritage.
4. Hong J.-S., Chen H.-Y., and Hsiang J. *A digital museum of taiwanese butterflies*. In P. J. N'urnberg, D. L. Hicks, and R. Furuta, editors, *the fifth ACM conference*, p. 260–26.
5. Benhamou Yaniv. *Copyright and Museums in the Digital Age*.
URL: http://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2016/03/article_0005.html.
6. Reese R. A. *Photographs of Public Domain Paintings: How, if at all, Should We Protect Them?* // *Journal of Corporation Law*. 2009. 34. p. 1033–1058.
7. Директива 2001/29/ЄС Європейського парламенту та Ради від 22.05.2001 року про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві.
URL: <http://old.minjust.gov.ua/file/31338>.
8. *National Portrait Gallery Reproducing images from our Collection*.
URL: <https://www.npg.org.uk/business/images/license-image>.
9. Національна галерея Лондона. URL: <http://www.nationalgallery.org.uk>
10. Дослідження. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F>.
11. Наукове дослідження. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5_%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F
12. Ягунов В. В. Педагогіка. URL: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=122.
13. Исследование ограниченный и исключений из авторского права для музеев / подготов. Жаном-Франсуа Канатом и Люси Гибо совместно с Элизабет Логге. URL: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/ru/sccr_30/sccr_30_2.pdf.
14. Case 117-13. *Decision of the Court of Justice of the EU*, 11 September 2014.
15. Науковий каталог музею і його види. Класифікаційна схема: принципи і схема її побудови. URL: <https://bookster.com.ua/naukovyj-katalog-muzeyu-jogo-vydy-klasyfikatsijna-shema-pryntsypy-shema-yiyi-pobudovy>.
16. Canat Jean-François and Guibault Lucie, in collaboration with Logeais Elisabeth. *Study on copyright limitations and exceptions for museums*.
URL: https://www.google.com.ua/search?hl=ru&source=hp&ei=SuswW_hokdGwAeKBuZAB&q=+free+use+copyright+museums&oq=+free+use+copyright+museums&gs_l=psyab.3...918.33968.0.35226.8.7.0.0.0.334.1074.0j5j0j1.7.0...0...1c.1.64.psyab..1.5.942.6..0j35i39k1j0i19k1j0i22i30i19k1j33i21k1j0i30k1j0i8i30k1.154.hiBZnQkF844.
17. Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works.
URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:299:0005:0012:EN:PDF>.

1. *Yüregir Oya Hacire. The Awareness of E-museums in Turkey and Thoughts on the Effects of E-Museums on Education.*
URL: https://www.researchgate.net/publication/320346748_The_Awareness_of_E-museums_in_Turkey_and_Thoughts_on_the_Effects_of_E-Museums_on_Education.
2. *Weng T. The 19th century official paris salon exhibition digital museum. Wseas transactions on information science and applications, 12(6):1903–1912, 2009.*
URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.548.1484-&rep=rep1&type=pdf>.
3. *The Digital Online Museum. A new approach to experience virtual heritage*
Tilman Deuschel, Timm Heussand Bernhard Humm.
URL: https://www.researchgate.net/publication/280113083_The_Digital_Online_Museum_A_new_Approach_to_Experience_Virtual_Heritage.
4. *Hong J.-S., Chen H.-Y., and Hsiang J. A digital museum of taiwanese butterflies.*
In P. J. N'urnberg, D. L. Hicks, and R. Furuta. (editors) *the fifth ACM conference*, p. 260–26.
5. *Yaniv Benhamou. Copyright and Museums in the Digital Age.*
URL: http://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2016/03/article_0005.html.
6. *Reese R. A.. Photographs of Public Domain Paintings: How, if at all, Should We Protect Them? Journal of Corporation Law. 2009. 34. p. 1033–1058.*
7. *Dyrektyva 2001/29/JeS Yevropeiskoho parlamentu ta Rady vid 22 travnia 2001 roku pro harmonizatsiiu pevnykh aspektiv avtorskoho prava ta sumizhnykh prav u informatsiinomu suspilstvi.*
URL: <http://old.minjust.gov.ua/file/31338>.
8. *National Portrait Gallery Reproducing images from our Collection.*
URL: <https://www.npg.org.uk/business/images/license-image>.
9. *Natsionalna halereia Londona.* URL: <http://www.nationalgallery.org.uk>
10. *Doslidzhennia.* URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F>.
11. *Naukove doslidzhennia.* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5_%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F
12. *Iahupov V. V. Pedahohika.* URL: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=122.
13. *Yssledovanye ohranychenyi y yskliuchenyi yz avtorskoho prava dlia muzeev. / podhotov. Kanatom Zhanom-Fransua y Hybo Liusy sovместno s Lohe Əlyzabet.*
URL: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/ru/sccr_30/sccr_30_2.pdf.
14. *Sase 117-13. Decision of the Court of Justice of the EU, 11 September 2014.*
15. *Naukovyi katalog muzeiu i yohovydy. Klasyfikatsiina skhema: pryntsypy i skhema yiipobudovy.* URL: <https://bookster.com.ua/naukovyj-katalog-muzeyu-jogovydy-klasyfikatsijna-shema-pryntsypy-shema-yiyi-pobudovy>.
16. *Canat Jean-François and Guibault Lucie, in collaboration with Logeais Elisabeth. Study on copyright limitations and exceptions for museums.*
URL: https://www.google.com.ua/search?hl=ru&source=hp&ei=SuswW_hokdGwAeKBuZAB&q=+free+use+copyright+museums&oq=+free+use+copyright+museums&gs_l=psyab.3...918.33968.0.35226.8.7.0.0.0.334.1074.0j5j0j1.7.0....0...1c.1.64.psyab..1.5.942.6..0j35i39k1j0i19k1j0i22i30i19k1j33i21k1j0i30k1j0i8i30k1.154.hiBZnQkF844.
17. *Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works.*
URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:299:0005:0012:EN:PDF>.

Надійшла до редакції 21.09.2018 року

Троцкая В. Цифровые музеи и ограничения имущественных прав авторов: законодательство и практика ЕС. В статье рассматриваются вопросы правового регулирования свободного использования произведений для целей музеев. Внимание уделено особенностям деятельности цифровых музеев. Определена разница между понятиями «музей» и «цифровой музей». Проанализировано законодательство ЕС об исключении и ограничениях авторского права для музеев. Охарактеризованы основные условия свободного использования произведений. Приведены примеры из судебной практики ЕС. Высказаны предложения касательно усовершенствования национального законодательства в сфере авторского права и смежных прав.

Ключевые слова: музеи, цифровые музеи, Интернет, свободное использование произведений, ограничения имущественных прав авторов, воспроизведение (оцифровка) произведений

Trotska V. Digital museums and limitation of authors' propertyrights: legislation and practice EU. The author in the article analyzes the content of such a phenomenon as «digital museums». Digital museums are conventionally divided into the following types: «brochure museums» which provide advisory information for museum; and there are «content museums», which are databases of museum collections; and there are «virtual museums» or «museums without walls», which offer a variety of online content. The article describes the features of the last of the listed types of digital museums in details.

The definitions of «museum» and «digital museum» are analyzed. The author determined the difference between them.

The author particularly analyses the EU legislation on exceptions and limitation of copyright for museums (Directive 2001/29/EC on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society; Directive 2012/28/EU on certain permitted uses of orphan works).

It is determined that the conditions for the free use of works, are:

- 1) the activities of museums regarding the use of works should not include direct or indirect economic or commercial advantage;
- 2) access to works is permitted for the purpose of research or personal study;
- 3) access to works should be provided through dedicated terminals in the museum's building.

The author gives practical examples of the activities of digital museums.

The article also describes the norms of the laws of European countries regarding the free use of works by museums.

It is concluded that in the legislation of European countries the norms concerning the limitation of property rights of authors may be tentatively divided into free reproduction (digitization) of works for: internal-museum purposes (for example, to save a work, or replace a damaged work); external-museum purposes (for example, reproduction (digitization) and provision of access to works by visitors at the museum premises for the purpose of research or private study). It is also determined that the free use of works from a museum collection for the latter purposes, which raises a number of practical issues in the implementation of the EU legislation rules. The author in the article analyses the problems of application of the legislation in the sphere of copyright, gives examples from European judicial practices. At the end of the article the author draws conclusions.

Key words: museums, digital museums, the Internet, free use of works, limitation of property rights of authors, reproduction (digitization) of works